

הזכות לשוויון- יום זכויות האדם הבינלאומי מערך והצעות לפעילות

רקע למורה

מחנכים ומחנכות יקרים/ות,

כמידי שנה ב- 10/12 אנו מציינים את יום זכויות האדם הבינלאומי בו התקבלה הכרזת האו"ם בדבר זכויות האדם. לציון יום זה, אנו מציעים פעילות חינוכית המבוססת על כרזה שהוכנה במיוחד לציון היום ומערך שיעור המלווה אותה. **השנה תוקדש הפעילות והכרזה לנושא הזכות לשוויון.**

עדות לחשיבות הרבה של הזכות לשוויון ניכרת בכך שהסעיפים הראשונים בהכרזת זכויות האדם עוסקים בה:

סעיף א' להכרזה – "כל בני אדם נולדו בני חורין ושווים בערכם ובזכויותיהם"

סעיף ב' להכרזה – "כל אדם זכאי לזכויות ולחירויות שנקבעו בהכרזה זו ללא אפליה כלשהי מטעמי גזע, צבע, מין, לשון, דת, דעה פוליטית או דעה בבעיות אחרות, בגלל מוצא לאומי או חברתי, קניין, לידה או מעמד אחר".

הסיבה המרכזית לחשיבותה של הזכות לשוויון טמונה בעובדה כי זכות זו מהווה בסיס לקיומן של זכויות רבות נוספות. אדם או קבוצה אשר אינם זוכים לשוויון מהותי ביחס לאנשים או קבוצות אחרות, יתקשו מאוד לממש זכויות רבות נוספות. כמו כן, זכות זו קשורה קשר מהותי לזכות בסיסית נוספת- היא הזכות לכבוד.

בחברה הישראלית, המורכבת מתתי קבוצות רבות, קידום נושא השוויון הינו קריטי. קבוצות רבות חשות כי הן אינן זוכות לשוויון זכויות מלא, תחושה המעוגנת פעמים רבות במציאות ומגובה בנתונים המצביעים על אי שוויון, במגוון היבטים כגון: אי שוויון הזדמנויות בחינוך, דיור, חלוקת תקציבים, נגישות תחבורתית, בריאות ועוד. בישראל של 2013 פערים כלכליים- חברתיים חופפים קווי חלוקה אתניים, לאומיים ותרבותיים.

אף כי הזכות לשוויון מעוגנת במגילת העצמאות, בחוקי יסוד וכן בחוקים ופסיקות רבות ברמה הפורמאלית- החוקית והמשפטית בישראל, נדמה שחלה שחיקה במעמד השוויון כערך מהותי, אם בהקשר כללי הדן בחשיבות זכות זו ואם בהקשרים ספציפיים ובהתייחס לקבוצות מסוימות באוכלוסיה. על שחיקה זו בהבנת

חשיבות השוויון כערך יעידו הסקרים שנערכו בשנים האחרונות, המצביעים על כך שאזרחים רבים, ובמיוחד צעירים, אינם מכירים באי השוויון הקיים ויתרה מכך, אינם מאמינים בשוויון, לפחות כלפי קבוצות מסוימות. באותו הקשר- התפיסה כי "נפרד אינו שווה" אינה מוטמעת דיה בקרב אזרחים רבים בישראל.

ידוע כי קיים חשש בקרב אנשי חינוך משילוב דיונים טעונים ושנויים במחלוקת בתהליכי ההוראה – למידה ובכללם דיונים בנושאים אקטואליים הקשורים בשוויון. במידה לא מבוטלת הדבר מהווה חסם מרכזי לדיון חינוכי בנושא. אמנם ניתן להבין את מקורם של חששות אלה, אך לתפיסתנו לאנשי חינוך אין את ה"פריבילגיה" להתחמק מדיון בנושאים הללו במיוחד על רקע גילויי אפליה המתגברים בשנים האחרונות כלפי קבוצות מיעוט שונות. מסיבות אלה, ובעקבות עלייה משמעותית באירועים על רקע גזעני בשנה האחרונה המעידים על הצורך בחיזוק חשיבות ערך השוויון, משרד החינוך החליט לדון בנושא הזכות לשוויון ומימושה כזכות המרכזית לציון יום זכויות האדם הבינ"ל 2013.

מערך שיעור זה הוכן על ידי מחלקת החינוך של האגודה לזכויות האזרח והמטה לחינוך אזרחי במשרד החינוך. הפעילויות החינוכיות המוצעות במערך שיעור זה מלוות בכרזה השנתית לציון יום זכויות האדם הבינלאומי. מערך זה מעלה לדיון עם התלמידים/ות את נושא השוויון וחשיבותו. זאת על ידי עיסוק בסוגיות ובאתגרים המרכזיים העומדים לפתחה של החברה הישראלית בנושא קריטי זה. המערך המוצע הינו מודולארי, גם אם אנו ממליצים לקיימו על פי השלבים המוצעים. התכנים מותאמים לתלמידי כיתות ז' – י"ב, אך חלק מההפעלות עשויות להתאים גם לתלמידי בית הספר היסודי. מומלץ כי בית הספר יבחר בתכנים המתאימים למנחה, לאופי בית הספר ואוכלוסיית הלומדים בו. לסיכום מערך השיעור שולב נספח המכיל קישורים לקריאה מרחיבה בנושא וכן נספחים משפטיים.

הכרזה המלווה (אשר נשלחה לבתי הספר גם באמצעות הדואר) משמשת בסיס לשאלות יסוד לדיון כיתתי. במערך הפעילות המודולארי תמצאו הצעות לפעילות ולדיון בכיתה, בהתאם לזמן אותו אתם מעוניינים להקדיש לנושא. הדיון המורכב בזכות לשוויון בכלל, ובהקשר הישראלי בפרט, מצריך זמן משמעותי. אנו ממליצים לערוך שיעור כפול על מנת לאפשר דיון בסוגיות המובאות במערך השיעור ואף יותר מכך במידת האפשר. כל מורה יכול לבחור את אותם נושאים שהוא סבור שהם המתאימים ביותר לדיון בכיתה.

חומרי למידה נוספים בנושא זכויות האדם ועקרונות הדמוקרטיה נמצאים באתר המטה לחינוך אזרחי (יישום דוח קרמניצר) www.education.gov.il/mate. ניתן לפנות לרפרנטיות ולמדריכות של המטה לקבל סיוע בנושאים אלו.

בברכה,

שרף חסאן/יונתן יקיר

דניאלה פרידמן

מחלקת החינוך

מנהלת המטה לחינוך אזרחי

האגודה לזכויות האזרח בישראל

משרד החינוך

רציונאל:

המערך לוקח בחשבון שהמושג שוויון גם אם מוכר לתלמידים מגלם בתוכו מושגים מופשטים רבים. על כן המערך מבוסס בתחילתו על פעילות פתיחה ועל הכרזה, כשהמטרה היא להכיר תחילה את המושג שוויון במובנו הרחב והכללי ורק לאחר מכן להתמקד במקרי הבוחן של מדינת ישראל ביחס לזכות לשוויון. ההנחה היא שהתלמידים מודעים לקיומו של המושג שוויון אבל לא בהכרח מבינים אותו במובנו המופשט והרחב. המערך משתמש בכלי הויזואלי של הכרזה, במשחקי הפעלה ובמקרי בוחן שונים המבליטים את המרכיבים המגוונים של הזכות לשוויון בכלל ובמדינת ישראל בפרט.

מטרות כוללניות:

- ❖ הכרת הזכות לשוויון, כזכות יסוד.
- ❖ הכרת מרכיבים שונים של הזכות לשוויון במדינת ישראל.

מטרות אופרטיביות:

- ❖ התלמידים ילמדו על הזכות לשוויון וידונו במשמעות הפורמאלית והמהותית שלה.
- ❖ התלמידים ייחשפו לסוגיות מגוונות של אי שוויון בישראל.
- ❖ התלמידים יטמיעו את חשיבות ערך השוויון וההשלכות הנובעות מאי שוויון.
- ❖ התלמידים יתנסו בדרכים שונות לקידום השוויון בישראל.

פעילות פתיחה: תחרות הבמבה:

15 דק'

פעילות פתיחה זו מתאימה גם לתלמידי בי"ס יסודי. מורה הבוחר לעשות שימוש בפעילות זו יתאים את השאלות הנלוות לגיל תלמידיו.

עזרים:

- פעילות פתיחה: מצקת, כף, 2 קערות, 2 שקיות במבה גדולות.
 - פעילות שוויון מהותי והבחנה עניינית: 80 כרטיסיות בחלוקה ל- 4 צבעים: שחור, צהוב, ירוק ואדום.
 - לצורך צפייה בקטע מתוך תכניתו של אמנון לוי "השד העדתי": חיבור לרשת, מחשב ומקרן.
- המורה יאמר לתלמידים כי השיעור הקרוב יוקדש לציון יום זכויות האדם הבינלאומי החל ב- 10/12 מדי שנה. זאת, מבלי לומר עדיין כי הנושא השיעור הספציפי הוא הזכות לשוויון.
- לאחר מכן יעלו 20 תלמידים ויתחלקו ל- 2 קבוצות שוות בגודלן. כל קבוצה תקבל שקית במבה כאשר מטרת המשחק היא להעביר את כל הבמבה מהשקית לקערה המצויה בקצה השני של הכיתה. לצורך העברת הבמבה - קבוצה אחת תקבל מצקת וקבוצה שנייה כפית. כל תלמיד מבצע העברה אחת ומעביר את המצקת/ כפית לתלמיד הבא בתור בקבוצתו. ברור כי הקבוצה שקיבלה את המצקת ככלי להעברת הבמבה היא בעלת סיכויים טובים בהרבה לנצח במשחק.

שאלות לדיון:

✓ מה מייצגת הבמבה? (טובין חומרי או חברתי).

- ✓ מה מייצגים הכלים שקיבלתם ? (הזדמנות לא שווה להצלחה).
 - ✓ כיצד הרגשתם כשקיבלתם את הכלים השונים ? ובמהלך התחרות ?
 - ✓ מתור לתור הפערים הלכו וגדלו. מה זה אומר לנו על שוויון הזדמנויות (אם נשארים אם אותן סיכוי נמוך להצלחה בקבוצה – כגון ביישוב, במשפחה, במגזר וכו', הפערים עלולים לגדול עם הזמן).
 - ✓ מדוע הסכמתם להשתתף במשחק, למרת שידעתם שהוא לא הוגן מבחינת תנאי הפתיחה ? מה נגרם למוטיבציה שלכם לנצח במשחק ? (גם במציאות – אנשים המופלים לרעה משחקים עם הכלים שנתנו להם, למרת שפעמים רבות הם מודעים לחוסר ההוגנות. זה עלול לייצר מוטיבציה נמוכה להצליח).
-

דיון ראשון: מהי הזכות לשוויון ?

10 דק'

פעילות זו ומרבית השאלות הנלוות לה מתאימה גם לתלמידי בי"ס יסודי.

דגש לדיון: המורה יציג את כרזת הזכות לשוויון בפני התלמידים, ויפתח בשאלה כללית:

מה אתם/ן רואים/ות בכרזה ? בשלב זה – יש לאפשר לתלמידים להעלות אסוציאציות באופן חופשי מתוך מה שהם רואים בכרזה.

(למורה: מוטיבים מרכזיים בכרזה: א. צבעים שונים מייצגים אנשים שונים. ב צורת המעגל מייצגת את האופן המעגלי בה מתבצע מימוש מהותי של הזכות לשוויון – יידון בהמשך. ג. ישנם זוגות של גבר וגבר או אישה ואישה המחזיקים ידיים ולא רק זוגות הטרוסקסואלים. ד. הטקסט בכרזה מופיע בעברית וערבית – שתי השפות הרשמיות הנהוגות בישראל. ד. מופיעה ההגדרה מתוך הצהרת זכויות האדם.)

המורה יקריא את ההגדרה מתוך הצהרת זכויות האדם: "כל בני האדם נולדו שווים בערכם ובזכויותיהם. כולם חוננו בתבונה ובמצפון, לפיכך חובה עליהם לנהוג איש ברעהו ברוח של אחווה".

✓ מהי המשמעות של הגדרה זו? במה בני האדם שווים?

✓ מה הכוונה ב"חובה עליהם לנהוג איש ברעהו ברוח של אחווה"? על מי מוטלת חובה זו?

✓ מדוע לדעתכם זהו הסעיף הראשון בהצהרת זכויות האדם של האו"ם? (למורה: הזכות לשוויון מהווה שער למימוש זכויות אדם נוספות.)

דיון שני: היכן מוזכר ערך השוויון והזכות לשוויון בישראל?

10 דק'

המטרה: להדגים לתלמידים כי הזכות לשוויון מעוגנת הן בהכרזת העצמאות והן בחקיקה באופן המשקף את מרכזיותה ואת חשיבותה.

✓ מתוך [מגילת העצמאות](#): "מדינת ישראל...תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין".

✓ [חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו](#), מתייחס לכבודו וחירותו של אדם באשר הוא אדם, וכל בני האדם. (למורה: כדאי לציין את המעמד המיוחד של חוקי היסוד.)

✓ על הקשר בין פגיעה לשוויון ופגיעה בכבוד עד כדי השפלה, מתוך דבריה של השופטת דליה דורנר בפס"ד אליס מילר: הפליה לרעה על רקע קבוצתי, ובתוכם הפליה מחמת מין, כמו גם הפליה מחמת גזע. ביסודה של הפליה כזו עומד ייחוס מעמד נחות למופלה, מעמד שהוא פועל יוצא ממהותו הנחותה כביכול. בכך טמונה, כמובן, השפלה עמוקה לקורבן ההפליה.. דעתי היא אפוא, כי חוק היסוד מגן מפני פגיעה בעקרון השוויון כאשר הפגיעה גורמת להשפלה, כלומר לפגיעה בכבוד האדם באשר הוא אדם".

- ✓ גם במקורות היהודיים ישנה התייחסות לערך השוויון. בין השאר ניתן למצוא את הקביעה כי "כל אדם נברא בצלם" וכמו כן את המשפט ואהבת לרעך כמוך". (למורה: מומלץ לחבר בין אמירות אלה לחלקים החופפים מתוך הסעיף המופיע בכרזה).
- ✓ הזכות לשוויון מעוגנת בשורה ארוכה של פסקי דין וחוקים שבחלקם נדון בהמשך השיעור.

דיון שלישי: שוויון פורמאלי ושוויון מהותי

20 דק'

ראינו כי הזכות לשוויון וערך השוויון מעוגנים בחוק ובמשפט הישראלי. זהו השוויון הפורמאלי.

שוויון פורמאלי – יחס שווה לכולם. ההגדרה הבסיסית והשכיחה ביותר בפסיקה. לרוב קל לזהות הפרה של השוויון הפורמאלי. ברגע שמעניקים יחס שונה ל-X או ל-Y ישנה הפרה לכאורה של השוויון הפורמאלי

- ✓ ב"תחרות הבמבה" קל היה לזהות כי ישנה פגיעה בשוויון הפורמאלי. שתי הקבוצות לא קיבלו יחס שווה והזדמנות שווה להצלחה. בפועל המצב אינו כל כך פשוט..

שאלה למחשבה: אם היינו מפסיקים את תחרות הבמבה באמצע, ואז "מתקנים" את המשחק, ומאפשרים לשתי הקבוצות לעבוד עם אותו כלי (המצקת או הכפית). האם אז הייתה ממומשת הזכות לשוויון? ומה לגבי הפער שנוצר בין הקבוצות בתורות הקודמים? האם הוא עדיין רלוונטי לתוצאה במשחק כולו?

שוויון מהותי – אינו מדבר על יחס שווה אלא על תוצאה שווה או שוויון בתוצאות. כשבדקים אם מצב מסוים הוא בלתי שוויוני בודקים אם התוצאה שוויונית. הבעיה עם השוויון הפורמאלי זה שהוא מתעלם מתנאי פתיחה שונים (אנשים נולדים עם יכולות שונות, רקע סוציו אקונומי שונה) הוא

מתעלם מהתוצאה ומנקודת הפתיחה. השוויון המהותי דורש שיינתן לעיתים **יחס שונה** על מנת להשיג שוויון בתוצאות.

✓ אם כן - כיצד הייתם מעניקים שוויון פורמאלי מרגע הפסקת המשחק בשלב הראשון?
(תשובה אפשרית: נותנים תור אחד חופשי לקבוצה שהייתה מופלית לפני כן - על מנת להתחיל מחדש עם תנאי פתיחה שווים - זהו **עקרון ההעדפה המתקנת**)

אפשרות אחרת לדיון: המורה ישאל "מה זה אם כן שוויון? איך נוכל להגדיר שוויון?"

היכן במשחק שראינו נתקלנו במצב של חוסר שוויון?" מתוך הדיון שנוצר לפתח את המושגים של שוויון מהותי ושוויון פורמלי.

דיון רביעי: הבחנה עניינית ובלתי עניינית

15 דק'

1. חלקו את הכיתה ל- 4 קבוצות, בארבע פינות הכיתה, לפי צבע השיער. (שחור, חום, בלונדיני, ג'ינג'י). תנו לכל תלמיד/ה בקבוצה הגדולה ביותר כרטיס בעל אותו צבע.
 2. בקשו עתה מהכיתה להתחלק לקבוצות, במקומות שונים בכיתה, על פי המקצוע המועדף עליהם מבין 4 מקצועות שתבחרו (לדוגמא: מתמטיקה, ספרות, אזרחות, מדעים). תנו לתלמידי/ות הקבוצה הגדולה ביותר כרטיסיות בצבע שונה מהקודם.
 3. בקשו שוב מהכיתה להתחלק ל- 4 קבוצות על פי מידת הפעילות שלהם בבית הספר (ועד כיתה, מועצת תלמידים, נבחרת בית ספרית, לא פעיל/ה כלל). חלקו כרטיסיות בצבע נוסף לקבוצה הגדולה ביותר.
- ✓ כעת הודיעו לכיתה כי התלמידים/ות שיש ברשותם את מספר הכרטיסיות המקסימאלי הם אלו שיקבעו לאן יצאו התלמידים/ות במסגרת יום כיף כיתתי.
- ✓ האם לדעתכם זוהי החלטה הוגנת ? מדוע כן ? מדוע לא ?

✓ האם הקריטריונים שנקבעו למיון רלוונטיים לשאלה לאן תלך כל הכיתה ביום הכיף ?

✓ אלו קריטריונים כן עשויים להיות רלוונטיים ?

✓ ההבחנה שבוצעה היא לא עניינית. מותר לפגוע בשוויון, אך רק בהתאם לקריטריונים ענייניים. לדוגמא: תלמיד שמקבל יותר זמן בבחינה עקב לקות למידה.

דיון חמישי: מקרי בוחן של אפליה ואי שוויון בישראל:

20 דק'

✓ חלקו את הכיתה ל- 5 קבוצות. חלקו לכל קבוצה מקרה אחד מתוך רשימת המקרים הבאים, המופיעים במלואם בנספח למערך השיעור.

✓ בקשו מהתלמידים לדון במקרה, ולאחר כ- 10 דק, לבחור נציג/ה מהקבוצה שיציג במליאה את המקרה בהתייחס לשאלות הבאות:

1. מהי הסיטואציה המתוארת ?

2. האם יש כאן פגיעה בשוויון הפורמאלי ו/או בשוויון המהותי ?

3. האם אי השוויון מוצדק או לא ? האם הקריטריונים של הפגיעה בשוויון רלוונטיים ? הסבירו.

4. מהו הפתרון שהוצע לבעיה ?

✓ האם לדעתכם עדיין מתקיימים אפליה ואי שוויון על רקע מין, מגדר, לאום, דת, כפי שמתוארים במקרי הבוחן ? הסבירו.

דיון שישי : השלכות ההפרדה ואי השוויון – זמן מומלץ: 15 דק'

מומלץ להציג קטע מהסדרה של אמנון לוי "פנים אמיתיות- השד העדתי". בקטע נראים ילדים ובני נוער אשר חיים בעיירות פיתוח בפריפריה וכמעט שאינם באים במגע עם ילדים ממוצא אשכנזי בני גילם. לוי מראיינים והם מנסים לתאר את ההבדלים לתפיסתם בין אשכנזים ומזרחים. הקטע הראשון לצפייה נמצא [בקישור הזה](#) (דק' 7:20 - 09:30)

✓ כיצד המרואיינים/ות מסבירים את ההבדל בין מזרחים ואשכנזים ?

✓ האם אתם מסכימים עם דעות המרואיינים ? אם כן- האם לדעתכם מדובר בהבדלים

מולדים ? מה מקור ההבדלים הללו אם כן ?

✓ מה ההשלכות של אי היכרות במקרה זה עם ילדים ממוצא אשכנזי ? מהי התרומה של

חוסר ההיכרות הזו להתחזקות של סטריאוטיפים ודעות קדומות ?

צפו שוב בפרק, הפעם בדקות 12:15 - 14:25 במקרה זה הילדים מנסים להבין מדוע אשכנזים זוכים להצלחה חברתית- כלכלית גבוהה יותר ממזרחים.

✓ כיצד מסבירים הילדים את הפערים בהישגים בין מזרחים ואשכנזים ?

✓ אחד הילדים מדבר על ה"אופי של האשכנזים" ועל כך שהם יותר "חכמים ויותר משכילים".

האם זה אכן המצב לדעתכם/ן ? ומה ההבדל בין להיות "חכם" ולהיות "משכיל" ?

✓ אילו סיבות אחרות יכולות להיות לפערים המתקיימים גם כיום בין אשכנזים ומזרחים ?

✓ מה הקשר בין שוויון הזדמנויות בחינוך להצלחה בלימודים ? כיצד הנושא מתקשר לנושא

השוויון המהותי שנלמד קודם לכן ? ולתחרות הבמבה ששיחקנו בתחילת השיעור ?

הצעה לפעילות מעשית – והזמנה לאקטיביזם בנושא השוויון:

✓ חשבו על סיטואציה בה מתקיים לדעתכם אי שוויון. (פורמאלי או מהותי). המקרה עשוי להיות בהקשר של הסיטואציות שנלמדו בביתה או מקרה אחר לגמרי. בדקו את הנושא ונסו לחשוב מדוע אי השוויון הזה מתקיים.

✓ האם יש בכוחנו לפעול למניעת אי שוויון בחברה. חשבו על מעשה אחד שיש בידכם לעשות על מנת לקדם את השוויון (במעגל הכיתתי, בית ספרי, שכונתי – קהילתי, יישובי, ארצי) בחרו מעשה שאתם יכולים לנקוט בו למניעת אי שוויון שעשוי לקדם את העניין ורשמו אותו על פתק. האם הפתרון מעשי? האם ניתן לקדמו?

✓ הנכם מוזמנים לשתף אותנו בתוצרים מעשיים שהכנתם: www.education.gov.il/mate

תוצרים מצטיינים יזכו בתעודות הוקרה מטעם המטה לחינוך אזרחי במשרד החינוך.

הצעת סיכום לכל הפעילות:

השופטת דורנר בפס"ד מילר אומרת כי: "סגירת מקצוע או תפקיד בפני אדם מחמת מינו, גזעו או כיוצא באלה, משדרת מסר כי הקבוצה שעמה הוא נמנה היא נחותה, ובכך נוצרת לבנות הקבוצה ולבניה תדמית נמוכה. כך מתהווה מעגל קסמים המנציח את ההפליה. התדמית הנמוכה, שיסודה בשונות הביולוגית או הגזעית, גורמת להפליה, וההפליה מאששת את הסטריאוטיפים המשפילים בדבר נחיתות המופלה".

בשיעור מיוחד זה, לכבוד יום זכויות האדם הבינלאומי, למדנו על הזכות לשוויון ומקורותיו, חשיבותו הרבה, והיכן הוא מופיע בחוק ובמשפט הישראלי. למדנו על ההבחנה בין שוויון פורמאלי ושוויון מהותי. למדנו כי ישנם מקרים בהם מותר לנהוג באי שוויון, אך ורק על סמך קריטריונים רלוונטיים. דנו בסיטואציות שונות של אפליה ואי שוויון אשר התקיימו בישראל, ובחלקן הגדול עדיין מתקיימות. למדנו כי ישנם דרכים לתקן אי שוויון כגון שינוי חוקים ותקנות, וביצוע העדפה מתקנת במקרה הצורך. עוד למדנו כי נפרד אינו שווה, על הסכנה הטמונה בהפרדה בין בני אדם ועל אי החוקיות שבכך במקרים מסוימים.

המסקנה החשובה ביותר מתייחסת לכך שנורמות של אי שוויון, אם במובן הפורמאלי ואם במובן המהותי, מנציחות פערים קיימים ואף עלולים לגרום להגדלתם. מעגל הקסמים שהשופטת דורנר מדברת עליו והבא לידי ביטוי בצורת המעגל המופיעה בכרזה: ככל שיש פחות שוויון מובנה, כך

עלולה להיות פחות אמונה ביכולתם של פרטים המשתייכים לקבוצה המופלה. גם חברי הקבוצה המופלה מפנימים תפיסות אלו ועלולים לייחס את זה מצב לאופיים, לאופי הקבוצה אליה הם משתייכים, ולהאמין כי מציאות זו אינה ברת שינוי. אנו חיים במציאות בה התפיסה כי בני האדם נולדו שווים ולכן שווים בערכם ובזכויותיהם עדיין אינה מובנת מאליה. עלינו כחברה סולידארית להמשיך ולחתור למימוש ערך השוויון מתוך ההבנה כי כל בני האדם זקוקים תנאי פתיחה השווים להצלחה, ללא הבדל דת, לאום, מין, מגדר, מעמד כלכלי, מוגבלות פיזית ונפשית.

נספח א' – מקרי בוחן לדיון :

מקרה אליס מילר :

אליס מילר, אזרחית ישראלית בעלת רישיון טיס אזרחי, גויסה לצה"ל במסגרת העתודה האקדמית. היא סיימה לימודי הנדסת אווירונאוטיקה והתייצבה לשירות צבאי. לפני תחילת השירות ביקשה לזמנה לקורס טיס, אך בקשתה נדחתה בטענה – שעל פי הוראת הפיקוד העליון, אין לשלב נשים ב"מקצועות לחימה". מילר הגישה עתירה לבג"ץ באמצעות האגודה לזכויות האזרח. העתירה כוונה נגד מדיניות צה"ל שלא לשלב נשים בקורס טיס, בטענה שפסילה מוחלטת של נשים למקצוע הטיס מפרה את הזכות לשוויון בין המינים. המדינה השיבה כי החוק מבחין בין נשים לגברים בשל השוני במאפיינים הרלוונטיים בין שני המינים. למשל – הנשים עשויות להיעדר מהשירות בשל היריון ולידה, ועל כן יוצר קושי בתכנון המבצעי וביכולת הצבאית שלהן. מאותה סיבה נטען כי הכשרתן הארוכה והיקרה כטייסות אינה כדאית.

ההכרעה: בית המשפט העליון קבע כי סירוב הצבא לקבל את מילר לקורס טיס הוא אפליה פסולה, וכי יש לאפשר לנשים להשתלב בקורס טיס. פסק הדין חולל שינוי חברתי וכיום נשים יכולות להתקבל לקורס טיס ואף לקורסים קרביים אחרים בצה"ל.

הטקסט מתוך אתר "תמיד אזרחות" של מט"ח:

<http://citizenship.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=d002b246-161b-4fc6-b097-1affae28e20c&lang=HEB>

מקרה יונתן דנילוביץ':

דומה שלא יכול להיות ספק בכך, כי אפליה בענייננו היא על בסיס 'הנטייה המינית' של העובד. אפליה זו - כלפי ההומוסקסואל וכלפי הלסבית - פסולה היא. יש בה פגיעה בשוויון", כתב ב-30 בנובמבר 1994 שופט בית המשפט העליון אהרן ברק בפסק הדין בעניינו של דייל אל על יונתן דנילוביץ'.

בכך הוכרעה הפרשה שהחלה בשנת 1988, כאשר דנילוביץ' פנה לחברת אל על וביקש להכיר בשותפו לחיים כבן זוגו כדי לקבל כרטיס טיסה שנתי ללא תשלום או בהנחה, כפי שזכאים עובדי אל על לפי הסכם קיבוצי בינם לבין החברה. דנילוביץ' טען שהוא מקיים עם חברו מערכת יחסים יציבה מאז 1979 ושהם מנהלים יחד משק בית משותף בדירה שרכשו יחדיו.

אך אל על סירבה לבקשה. דנילוביץ' פנה לבית הדין האזורי לעבודה, שהכיר בתביעתו ודחה את ערעורה של אל על. דנילוביץ', קבע בית הדין, אמנם אינו עונה על התנאים שבהסכם הקיבוצי שלפיהם מקבל טובת ההנאה יהיה "בן/בת זוגו (בעל/אשה)" או "ידוע/ה בציבור (כבעל/כאשה של עובד/ת)". עם זאת, הוא קבע שאל על נוהגת אפליה פסולה על בסיס נטייה מינית ומפרה את עיקרון השוויון שבחוק שוויון הזדמנויות. אל על עתרה לבג"ץ.

בפסק הדין שלו קבע ברק: "כל אדם הוא עולם בפני עצמו. רק הגרועות שבדיקטטורות מבקשות לבטל הבדלים אלה (...) ביסוד האפליה מונח גורם השרירות, חוסר הצדק וחוסר הסבירות", ציטטה ב"הארץ" דליה שחורי. "ביסוד הענקתה של טובת ההנאה לעובד אל על עבור בן זוג או ידוע בציבור מונחת הגישה, כי יש מקום להעניק טובת הנאה לעובד - בדמות כרטיס טיסה - עבור זה שעמו הוא חי ואתו הוא מנהל משק משותף, ממנו הוא נפרד כאשר הוא יוצא לטיסותיו ואליו הוא חוזר בסיום עבודתו". הנטייה המינית, קבע, אינה רלוונטית: "וכי הפרידה מבן זוג מאותו מין קלה יותר מפרידה מבן זוג מהמין השונה? האם חיי השיתוף בין בני אותו מין שונים הם (...) מחיי שיתוף בין בני זוג ממין שונה?"

מקרה עאדל קעדאן :

עאדל ואימאן קעדאן היו תושבי באקה אל-גרבייה, שרצו לעבור ליישוב קציר כי סברו שבקציר איכות החיים טובה יותר מאשר ביישובם. האגודה השיתופית קציר דחתה את בקשתם להתגורר ביישוב - בשל היותם ערבים. בני הזוג פנו לאגודה לזכויות האזרח בבקשה לייצגם מול המדינה בעניין זה. בשנת 1995 הגישו עורכי הדין של האגודה לזכויות האזרח, עו"ד נטע זיו ועו"ד דן יקיר, עתירה לבית המשפט העליון, ובה טענו כי היישוב קציר הוקם על קרקע ציבורית השייכת למדינת ישראל, והמדינה אינה רשאית להפלות בחלוקה של קרקע ציבורית בין יהודים לערבים. המדינה טענה בתשובה כי מדיניות המאפשרת להקים יישובים המיועדים ליהודים בלבד היא חוקית, ומשתלבת עם התפיסה שישראל היא מדינה יהודית.

עתירת האגודה לזכויות האזרח בעניין קעדאן, חייבה את בית המשפט העליון להכריע באחת הסוגיות העקרוניות החשובות ביותר של מדינת ישראל ושל הציונות. נשיא בית המשפט העליון אהרן ברק ניסה ככל האפשר להימנע מהכרעה משפטית בסוגיה זו, וזימן אליו את הצדדים בניסיון להגיע להסכמה ולפשרה. כשהסתבר שהצדדים לא יגיעו להסכמה, אמר אהרן ברק כי הוא עומד בפני אחת ההכרעות הקשות בחייו.

בפסק הדין המהפכני קבע נשיא בית המשפט העליון, אהרון ברק, כי דווקא מפני שמדינת ישראל היא מדינה יהודית, עליה לקדש את ערך השוויון. מדיניות של הקמת יישובים ליהודים בלבד היא הפרה של עקרון השוויון ויוצרת אפליה פסולה. בפסק הדין הסתמך הנשיא ברק בין השאר על הפסיקה בארה"ב בנושא "[נפרד אך שווה](#)" - תפיסה שנקבע לגביה כי היא נוגדת את עקרון השוויון ועל כן בלתי חוקתית. הנשיא ברק ציין שבמקרה זה גם אי אפשר לטעון "נפרד אך שווה", שכן המדינה אינה מתכוונת להקים יישובים חדשים דומים המיועדים לציבור הערבי - ולכן הטיפול בציבור הערבי הוא נפרד אך לא שווה.

הטקסט לקוח מתוך אתר "מגנים על זכויות האדם" של מט"ח:

<http://www.humanrights.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=66d8d4f3-83f7-45c7-ae5d-4d536f856c19&lang=HEB>

חוק הסלקציה

הצעת החוק של חברי הכנסת **שלי יחימוביץ'** ו**שלמה מולה** לאיסור **סלקציה** בכניסה למועדונים, אשר גובשה בידי **האגודה לזכויות האזרח**, התקבלה היום (ב') פה-אחד בקריאה שנייה ושלישית ב**וועדת הכלכלה**, אחרי שבעלי המועדונים ניהלו נגדה קמפיין מתמשך בסיוע לוביסטים.

כידוע, בכניסה למועדונים לא נהוג לומר לבאים כי הכניסה נמנעת מהם, אלא המאבטחים נוהגים להורות להם "לחכות בצד" מסיבות שונות, עד שהבאים מתייאשים ועוזבים את המקום.

יצוין כי נציגי המשטרה והמשרד לבטחון פנים שללו בתוקף את טענות בעלי המועדונים כאילו איסור סלקציה יפגע בביטחון במועדונים, והבהירו כי אין קשר בין שיקולי ביטחון ובין סלקציה.

התיקון לחוק קובע כי גם קביעת תנאים שאינם רלוונטיים היא **אפליה** אסורה, וגם עיכוב בהכנסת מבקר למועדון (ולא רק מניעת כניסתו לחלוטין). כדי להקל על מבקרים שנפגעו מאפליה ומעוניינים לתבוע את הצד המפלה, נטל ההוכחה להוכחת אי-האפליה עובר לנתבע - בשונה מהמצב כיום בו מי שהופלה הוא שצריך להוכיח זאת.

התמיכה בחוק הושגה גם בזכות פעילותם הנמרצת של מוטי וודג'ה ואריה שוורץ, שני חברים, רואי חשבון במקצועם, אחד מהם ממוצא אתיופי, אשר נרתמו למאבק אחרי שבאו יחד למועדון ה"גלינה", שם נאסרה הכניסה על מוטי שעה שאריה הורשה להיכנס.

ח"כ יחימוביץ' אמרה בעקבות אישור הצעת החוק כי "התופעה הגזענית של סלקציה בפתח מקומות בידור, אשר בסופה נותרים כהי עור בחוץ ובהירי עור נכנסים בקלות פנימה - היא לא תופעה שמדינה דמוקרטית ושוויונית יכולה לאפשר, והחוק הזה בא למגרה. ההתגייסות הנחושה של מוטי ושל אריה, שחוו על בשרם את הגזענות הזאת - השפיעה על השרים והביאה לתמיכה המבורכת בחוק".

ח"כ מולה מסר: "אני מברך על אישור הצעת חוק חשובה זאת. יש לשים קץ לתופעת הסלקציה הפסולה במועדונים ובמקומות בילוי ולפגיעה ולהשפלה הקשה של הבאים לבלות במועדונים. יש להיאבק בתופעה פסולה המוכרת, לפיה מבלים שאינם 'עוברים סלקציה' נדרשים להמתין בחוץ, בשעה שמבלים אחרים שהגיעו איתם או אחריהם נכנסים לפניהם".

מקרה אפליית חרדים בכניסה לפארק ציבורי במודיעין:

אחרי שנסגר לכניסת מבקרים שאינם תושבי העיר בחול המועד סוכות, עיריית מודיעין חזרה בה והבהירה: בחול המועד פסח, פארק ענבה יישאר פתוח לכל.

מניעת הכניסה לפארק ענבה ממי שאינם תושבי מודיעין פגעה בעיקר בתושבי מודיעין עלית הסמוכה, שנוהגים לבלות בו. אף כי הנימוק הרשמי של העירייה היה הצורך להתמודד עם הצפיפות, מהתנהלותה עלה חשש כי התכלית העיקרית של הגבלת הכניסה היתה הרחקת מבקרים חרדים, תושבי מודיעין עלית השכנה.

בעקבות הגבלת הכניסה, פנתה האגודה לזכויות האזרח אל עיריית מודיעין והתריעה כי מדובר במדיניות בלתי חוקית. זמן קצר לאחר שנשלח מכתב נוסף לעיריית מודיעין בעניין זה, וערב הגשת עתירה לבית המשפט, פורסם בתקשורת כי בחול המועד פסח הכניסה לפארק תהיה חופשית. עם זאת, עיריית מודיעין מסרבת להתחייב שלא תשוב ותגביל כניסה בעתיד. באגודה לזכויות האזרח קוראים לציבור הרחב לדווח במקרה של התחדשות הגבלת הכניסה, ולא פוסלים גם עתירה לבית המשפט נגד העירייה, במידת הצורך.

עו"ד גיל גן – מור מהאגודה לזכויות האזרח: מניעת הכניסה לפארק ממי שאינם תושבי העיר אינה חוקית, ומהווה אפליה פסולה. יש לברך על כך שבפסח הקרוב, יוכלו תושבים ליהנות מהחירות לבלות בפארק, ללא הפליה על רקע זהותם או אורח חייהם. האגודה לזכויות האזרח תעמוד על המשמר כדי להבטיח שכך יהיה גם בעתיד.

הטקסט לקוח מתוך אתר האגודה לזכויות האזרח: <http://www.acri.org.il/he/?p=26350>

נגישות בעלי מוגבלויות לתחנות הרכבת :

”הישג לאוכלוסיית הנכים בישראל: בית משפט מחוזי בבאר שבע אישר תביעה ייצוגית שהגישו שני סטודנטים נכים המסתייעים בכיסאות גלגלים נגד רכבת ישראל, בטענה שאינה דואגת להעניק שירותי נגישות לנכים המעוניינים לנסוע ברכבת, והיא מפרה בכך את החוק ופוגעת בזכויות הנכים. ההערכה היא שהנהלת הרכבת תצטרך להקציב מיליוני שקלים כדי להעניק שירותים נגישים לנכים בכל התחנות שלה. תחילת הסיפור לפני כשלוש שנים, כשאפרת וקנין מבאר שבע ואיגור גונופולסקי מתל אביב, סטודנטים נכים המרותקים לכיסאות גלגלים, החליטו לצאת במאבק על זכויות הנכים המבקשים לנסוע ברכבת. באמצעות עורכי הדין גדעון פנר ודורון קורן הגישו השניים לבית המשפט המחוזי בבאר שבע בקשה לאישור תביעה ייצוגית נגד רכבת ישראל.”

(א) בתחנת רכבת שנתקיימו בה הדרישות האמורות בתוספת התשיעית (להלן - תחנת רכבת נגישה), יופעל מיתקן ההרמה בידי עובד הרכבת, לבקשת אדם עם מוגבלות הנע בכיסא גלגלים, לאחר שהוא הודיע למוקד השירות של הרכבת (להלן - מוקד השירות), על מועד נסיעתו ויעדה - עובד הרכבת יסייע לאדם עיוור בעליה לקרון ובירידה ממנו, אם הודיע כאמור בתקנת משנה (א), למוקד השירות, על מועד נסיעתו ויעדה.

נספח ב' - קריאה מרחיבה בנושא :

1. [ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם.](#)
2. [דו"ח ביניים של ועדת החקירה הפרלמנטארית - הפערים החברתיים בישראל.](#)
3. [אמנת ה"אחר הוא אני" של משרד החינוך.](#)
4. [תמונת מצב חברתית 2012 - מכון אדווה.](#)
5. [פערים במערכת החינוך 2011 - מרכז טאוב.](#)
6. [מצב השוויון בין יהודים וערבים 2013 - עמותת סיכוי.](#)
7. [האם קיים שוויון מגדרי הלכה למעשה ? - המכון הישראלי לדמוקרטיה.](#)
8. [מצב תלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך 2012 - המטה למאבק בגזענות.](#)
9. [אפליה בהקצאת משאבי תרבות 2009 - המקרה של התרבות המזרחית - עמותת ליבי במזרח.](#)
10. [מתי יהיה שוויון בין מזרחים ואשכנזים ? - כתבה ב"דה מרקר".](#)

11. [סטיגמה, אפליה ובריאות הנפש 2007 - מכון ברוקדייל.](#)
12. [פערים בין תלמידי מרכז ופריפריה - כתבה ב"הארץ".](#)
13. [היחס לקהילה ההומו לסבית בישראל 2009 - דוח המכון הישראלי לדמוקרטיה.](#)
14. [סקר דעות גזעניות בקרב בני נוער - כתבה ב"הארץ".](#)
15. [העדפה מתקנת כפתרון לטווח קצר - השאלה היא לא האם יש אפליה, אלא האם יש אי שוויון - כתבה ב"הארץ".](#)

נספח משפטי:

1. [חוק יסוד כבוד האדם וחירותו.](#)
2. [חוק איסור אפליה במוצרים, בשירותים, ובכניסה למקומות בידור ומקומות ציבוריים.](#)
3. [חוק שוויון הזדמנויות בעבודה.](#)
4. [חוק שיווי זכויות האישה.](#)
5. [חוק שירות המדינה \(מינויים\) - נושא הייצוג ההולם.](#)
6. [חוק זכויות התלמיד.](#)
16. [בג"ץ אליס מילר](#)
17. [בג"ץ עאדל קעדאן.](#)
18. [בג"ץ יונתן דנילוביץ'.](#)